

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 13 april 2022

Mål nr

T 6974-20

PARTER

Klagande

Anna MARIA Terese Nygårds, 19710619-7226

Skogsgläntan 27

792 35 Mora

Ombud: Advokat Mats Bergh

Advokaterna Bergh & Staaf KB

Kyrkogatan 6

792 30 Mora

Motpart

ANNA Birgitta Bruus, 19810321-7843

Vattlång 75

829 91 Ilsbo

Ombud: Advokat Tord Krokström

Nymans Advokatbyrå AB

Box 24

824 21 Hudiksvall

SAKEN

Återgång av gåva

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Nedre Norrlands dom 2020-12-01 i mål T 1151-19

Hovrättens dom

se Bilaga

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom i huvudsaken och fastställer att Jan Brus gåvor till Anna Bruus om dels 700 000 kr den 29 juli 2015, dels 700 000 kr den 10 februari 2016, ska återbäras till dödsboet efter Jan Brus till den del de kränker Maria Nygårds laglott.

Högsta domstolen ändrar hovrättens dom även i fråga om rättegångskostnader och befriar Maria Nygårds från skyldigheten att ersätta Anna Bruus rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt förpliktar Anna Bruus att ersätta Maria Nygårds för hennes rättegångskostnader

– i tingsrätten med 118 240 kr, varav 75 000 kr avser ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 19 juli 2019, samt

– i hovrätten med 21 875 kr, varav 17 500 kr avser ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från den 1 december 2020.

Anna Bruus ska ersätta Maria Nygårds för hennes rättegångskostnad i Högsta domstolen med 40 250 kr, varav 32 200 kr avser ombudsarvode, och ränta enligt 6 § räntelagen från dagen för Högsta domstolens dom.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Maria Nygårds har yrkat att Högsta domstolen ska fastställa att Jan Brus gåvor till Anna Bruus om dels 700 000 kr den 29 juli 2015, dels 700 000 kr den 10 februari 2016, till den del de kränker Maria Nygårds laglott ska återbäras till dödsboet efter Jan Brus.

Vidare har Maria Nygårds yrkat att Högsta domstolen ska befria henne från skyldigheten att ersätta Anna Bruus rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten samt tillerkänna henne ersättning för rättegångskostnader där.

Anna Bruus har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

Parterna har yrkat ersättning för sina rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL**Frågan i målet**

1. Frågan i målet är om två gåvor har getts under sådana omständigheter att de till syftet är att likställa med testamente enligt 7 kap. 4 § ärvdabalken.

Bakgrund

2. Jan Brus avled i maj 2018 vid en ålder av 68 år. Han efterlämnade sin maka, den gemensamma dottern Anna Bruus och ett särkullbarn, Maria Nygårds. Bouppteckningen efter Jan Brus visade en brist i boet.

3. Anna Bruus har mottagit gåvor av Jan Brus om dels 700 000 kr den 29 juli 2015, dels 700 000 kr den 10 februari 2016.

4. Maria Nygårds yrkade fastställelse av att gåvorna till den del de kränker hennes laglott skulle återbäras till dödsboet, eftersom gåvorna enligt henne är att likställa med testamente. Hon anförde bland annat följande. Jan Brus gav pengarna till Anna Bruus kort tid innan han avled, han led av Hortons sjukdom

och övervikt och han var medveten om att det fanns ärftlighet i släkten för tidigt dödsfall. Han ärvde pengarna efter sin bror och i samband med arvet uttalade han till Maria Nygårds före detta make att han hade för avsikt att göra Maria Nygårds arvlös och att Anna Bruus skulle ärva allt.

5. Anna Bruus gjorde bland annat gällande att det inte fanns något testamentariskt inslag i gåvorna och att dessa innebar en ekonomisk uppoffring för Jan Brus.

6. Tingsrätten ogillade käromålet. Domstolen gjorde bedömningen att avsikten med gåvorna delvis var att ordna successionen efter Jan Brus. Samtidigt ansåg tingsrätten att gåvorna medförde en ekonomisk uppoffring under Jan Brus förväntade återstående livstid och att gåvorna därför inte var att likställa med testamente. Hovrätten har gjort samma bedömning och fastställt tingsrättens dom.

Det förstärkta laglottsskyddet

Lagregleringen

7. En bröstarvinges laglott utgör hälften av arvslotten och en bröstarvinges anspråk på laglotten skyddas mot testamentariska förordnanden genom att testamente kan jämkas så att laglotten kan utges (se 7 kap. 1 och 3 §§ ärvdebalken).

8. En bröstarvinges laglottsskydd förstärks genom 7 kap. 4 § ärvdebalken. Om arvlåtaren i livstiden har gett bort egendom under sådana omständigheter eller på sådana villkor att gåvan till syftet är att likställa med testamente, kan bröstarvinge påkalla att gåvan nedsätts genom jämkning; gåvan ska jämkas om inte särskilda skäl talar däremot. Skyddet kompletteras med en regel i 14 kap. 7 § försäkringsavtalslagen (2005:104) om jämkning av förmånstagarförordnanden (jfr prop. 1986/87:86 s. 103 ff.).

9. Vid nedsättning ska motsvarande del av gåvan återbäras eller – om återbäring inte kan ske – motsvarande värdeersättning utges. Vid laglottens beräkning ska värdet av den bortgivna egendomen läggas till kvarlåtenskapen.

10. Bestämmelserna om det förstärkta laglottsskyddet infördes ursprungligen genom 1928 års lag om arv. Bestämmelserna överfördes senare till nu gällande ärvdabalk.

11. Av lydelsen till 7 kap. 4 § ärvdabalken framgår att bestämmelserna tillämpas på gåvor som till syftet är att likställa med testamente. Ett sådant syfte kan framgå av omständigheterna kring gåvan eller av villkoren för den.

12. Paragrafen inskränker den allmänna principen om att ägaren till viss egendom har rätt att fritt förfoga över den (jfr ”Gåvan till akademien” NJA 1998 s. 534). Regleringen är inte avsedd att tillämpas på gåvor som föranleds av givarens intressen under livstiden och ger därmed inte något allmänt skydd för bröstarvingar mot att arvlåtare lämnar gåvor; regleringen tillämpas endast på gåvor som lämnats för dödsfalls skull eller för att ordna successionen utan testamente. (Jfr NJA II 1928 s. 70 och s. 444 ff.)

13. Enligt förarbetena infördes paragrafen för att arvlåtare inte skulle kunna kringgå laglotsreglerna. Exempelvis skulle det kunna uppfattas som stötande om en arvlåtare ville gynna sina barn i en ny kull framför sina andra barn eller ville gynna en make i ett senare äktenskap på sina bröstarvingars bekostnad.

Närmare om det förstärkta laglottsskyddet

14. En tillämpning av 7 kap. 4 § ärvdabalken förutsätter att gåvan till syftet är att likställa med ett testamente. Däremot fordras det inte att syftet med gåvan har varit att kringgå laglotsreglerna (jfr ”Aktiegåvan till sonen” NJA 1973 s. 687 och Gösta Walin, SvJT 1972 s. 125 på s. 131).

15. Avgörande för bedömningen blir normalt om gåvan har tillgodosett givarens intresse i livstiden eller om den har avsett ett successionsintresse. Syftet kan dock vara svårt att utreda efter givarens död. Ofta blir det i praktiken fråga om att utgå från de åtgärder som givaren har vidtagit, att bedöma deras konsekvenser och att ta ställning till vad åtgärderna säger om givarens syfte.

16. Inte sällan kan det ha funnits flera olika syften med gåvan och det får då göras en samlad bedömning av vilket syfte som framstår tydligast (jfr ”Gåvan till akademien” och Gösta Walin, a.st.). Eftersom utgångspunkten är att ägaren har rätt att förfoga över sin egendom genom gåvor (jfr p. 12), måste en tillämpning av 7 kap. 4 § förutsätta att successionen är det huvudsakliga skälet för gåvan.

17. Enligt förarbetena blir syftet att ordna successionen tydligt främst i två typfall; dels fallet att givaren väntar döden i närtid, dels fallet att egendom skänkts under sådana omständigheter eller på sådana villkor att givaren kan antas ha räknat med att behålla nyttan av egendomen fram till sin död (jfr NJA II 1928 s. 70 och 445 f.). Det gemensamma för de fallen är att givaren inte räknar med att gåvan ska medföra någon ekonomisk uppoffring av praktisk betydelse för henne eller honom.

18. Det sagda hindrar självfallet inte att ett direkt syfte att kringgå laglotsreglerna har betydelse, när ett sådant syfte kan visas. Ett uttalande av givaren – t.ex. om att gynna någon på en bröstarvinges bekostnad – bör då vägas in vid bevisprövningen. För att ges verkan ska det vara fråga om ett uttalande som måste uppfattas som allvarligt menat och som följs av dispositioner som ligger i linje med det som givaren har sagt.

19. Förhållandena kan emellertid även i dessa situationer vara långtifrån entydiga. Det kan framgå att det främsta syftet med en disposition har varit att redan under givarens livstid kunna hjälpa eller stödja gåvotagaren, även om

det samtidigt missgynnar en bröstarvinge. En sådan situation faller normalt utanför paragrafens tillämpningsområde. Om det däremot framgår att det verkliga syftet har varit att missgynna en bröstarvinge, exempelvis efter en konflikt, och givaren har varit beredd att göra detta även om följden blir en ekonomisk uppoftning redan under dennes livstid, kan bedömningen bli en annan. Sker detta i en ordning som sätter laglottsreglerna helt eller delvis ur spel, bör det förstärkta laglottsskyddet kunna tillämpas. Avgörande blir vad som kan anses utgöra det huvudsakliga skälet för gåvan.

20. Bestämmelserna om det förstärkta laglottsskyddet kan komma att träffa gåvor som mottagits en lång tid före givarens död. Tidsutdräkten mellan gåvan och dödsfallet kan utgöra ett skäl som talar emot jämkning, något som ytterst får avgöras efter omständigheterna i det enskilda fallet.

Bedömningen i detta fall

21. Maria Nygårds har inte visat att Jan Brus trott sig ha väntat döden i närtid och därför velat ordna med successionen genom gåvor i stället för genom testamente.

22. Genom den muntliga bevisningen är det dock utrett att kontakten mellan Jan Brus och Maria Nygårds bröts omkring 2010 efter en konflikt. Vidare är det utrett att Jan Brus, i samband med att han ärvde pengar efter sin bror, vid flera tillfällen sagt till Maria Nygårds före detta make att han avsåg att göra Maria Nygårds arvlös och att Anna Bruus skulle få ärva allt.

23. Mot bakgrund av Jan Brus uttalanden om sin avsikt får det antas att gåvorna lämnades väsentligen för dödsfalls skull.

24. Det ska därför fastställas att gåvorna ska återbäras till dödsboet efter Jan Brus till den del de kränker Maria Nygårds laglott.

Rättegångskostnader

25. Vid denna utgång ska Maria Nygårds befrias från skyldigheten att betala Anna Bruus rättegångskostnader i tingsrätten och hovrätten.

26. Anna Bruus ska i stället ersätta Maria Nygårds för hennes rättegångskostnader i tingsrätten, hovrätten och Högsta domstolen. Maria Nygårds kostnader för tidsspillan och utlägg i tingsrätten är vitsordade. I övrigt är kostnaderna skäligen.

I avgörandet har deltagit justitieråden Gudmund Toijer, Agneta Bäcklund, Stefan Johansson, Eric M. Runesson (referent) och Cecilia Renfors
Föredragande har varit justitiesekreteraren Margareta Sandén